

BESLUT

Datum
2026-04-09

Dnr
5588-2024

Sid
1 (7)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Socialnämnden i Upplands Väsby kommun får kritik för brister i handläggningen av en fråga om omplacering av ett barn som vårdas med stöd av LVU

Beslutet i korthet: En flicka placerades i ett familjehem av socialtjänsten i samband med att hon föddes. När hon hade bott i familjehemmet i cirka sex år beslutade socialtjänsten att omplacera henne.

I en anmälan till JO klagade en av familjehemsföräldrarna på hur frågan om omplacering hade hanterats. Av anmälan framgick bl.a. att familjehemmet inte hade känt till att frågan om omplacering av flickan utreddes hos nämnden. Vidare hade omplaceringen genomförts genom att flickan hämtades av socialtjänsten på förskolan och därmed inte fick möjlighet att säga hej då till familjehemmet.

I beslutet uttalar JO att nämnden borde ha berett familjehemmet tillfälle att yttra sig över frågan om omplacering av flickan innan den fattade beslut i frågan. Därtill konstaterar JO att flickan själv inte fick komma till tals i utredningen i en sådan utsträckning som hon hade rätt till. JO kritiserar nämnden för dessa brister.

JO gör också vissa uttalanden om hur omplaceringen av flickan genomfördes och betonar vikten av att nämnden noga överväger hur en omplacering ska genomföras på ett sätt som tar hänsyn till barnets individuella förhållanden och förutsättningar.

Bakgrund

AA är född 2018. Hon placerades i familjehemmet BB och CC i samband med att hon föddes. Placeringen skedde med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade BB på Socialnämnden i Upplands Väsby kommun och framförde bl.a. följande. I juni 2024 omplacerades AA till ett annat familjehem. Omplaceringen skedde helt utan förvarning. AA hämtades av socialtjänsten på förskolan vilket innebar att hon inte fick någon möjlighet att säga hej då till familjehemmet.

Utredning

JO hämtade in handlingar från socialtjänsten i Upplands Väsby kommun. Därefter begärde JO att Socialnämnden i Upplands Väsby kommun skulle yttra sig över anmälan och besvara vissa frågor.

I sitt yttrande redogjorde nämnden för ärendets handläggning och uppgav bl.a. följande. Nämnden genomförde våren 2024 en utredning om AA. Utredningen resulterade i ett beslut om att AA skulle omplaceras till ett annat familjehem. Det fanns en oro för att BB och CC inte skulle medverka till omplaceringen och kunde komma att agera på ett sätt som inte skulle gynna AA. Det bedömdes därför vara till AA:s bästa att genomföra omplaceringen när hon befann sig på förskolan. Först efter att omplaceringen hade genomförts underrättades BB och CC om den.

BB kommenterade nämndens yttrande.

Bedömning

Inriktningen på min granskning

BB är missnöjd med att nämnden beslutade att omplacera AA till ett annat familjehem.

JO är en del av riksdagens kontrollmakt och har till uppgift att utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar.

Granskningen avser främst en kontroll av att myndigheterna har följt de regler som gäller för förfarandet. JO kan inte upphäva eller ändra ett beslut från en myndighet eller en domstol.

Jag tar alltså inte ställning till om det fanns skäl för nämnden att omplacera AA. Min granskning är i stället inriktad på den utredning som låg till grund för beslutet att omplacera AA. Jag behandlar också frågan om hur omplaceringen genomfördes.

Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag (2025:400) och en ny socialtjänstförordning (2025:468) i kraft och ersatte den tidigare gällande socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och den tidigare gällande socialtjänstförordningen (2001:937), SoF. Bedömningen i det här fallet ska dock göras med tillämpning av de regler som gällde vid tidpunkten för den anmälda händelsen, och därför redovisas i det följande bestämmelserna i 2001 års socialtjänstlag och socialtjänstförordning.

Rättsliga utgångspunkter

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdomar ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i SoL.

Barn kan under vissa förutsättningar ges vård utan vårdnadshavarens samtycke med stöd av LVU. När ett barn vårdas med stöd av LVU bestämmer socialnämnden hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden (11 § LVU).

Ett barn som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna ska tas emot i t.ex. ett familjehem (6 kap. 1 § SoL). Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (3 kap. 2 § SoF).

Socialnämnden ska noga följa vården av ett barn som vårdas med stöd av LVU (13 a § LVU). Det kan under vårdtiden uppstå en situation som innebär att ett barn behöver placeras om från ett familjehem till ett annat. Att ett barn behöver omplaceras kan bero på många olika förhållanden. Socialnämnden ska därför ha rutiner som säkerställer att en utredning inleds enligt 11 kap. 1 § SoL när ett barn som vårdas i familjehem kan behöva omplaceras (se 2 kap. 2 § andra stycket Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd [SOSFS 2012:11] om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende, i dess lydelse före den 1 juli 2025). I akuta situationer kan dock ett barn behöva placeras om till ett nytt familjehem utan att en utredning har gjorts.

En utredning som rör en fråga om omplacering ska bedrivas förutsättningslöst och belysa för- och nackdelar med en eventuell omplacering. Som vid alla beslut enligt LVU ska vad som är bäst för barnet vara avgörande för om en omplacering ska ske eller inte (1 § sista stycket LVU). Uppgifter som kan ha betydelse för bedömningen måste granskas närmare, oavsett om de talar för eller emot en omplacering. Det innebär att familjehemsföräldrarna måste beredas tillfälle att ta del av de anmärkningar som riktas mot familjehemmet och beredas tillfälle att yttra sig över uppgifterna. En viktig aspekt är att familjehemmet kan ha viktig kunskap om barnet att förmedla till socialnämnden. (Se t.ex. JO 2003/04 s. 230, dnr 845-2001, och även mitt beslut den 26 mars 2020, dnr 4988-2018.)

Både SoL och LVU innehåller bestämmelser om barnets rätt att komma till tals. Bestämmelserna innebär att ett barn ska få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet samt att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klargöras på annat sätt (11 kap. 10 § första stycket SoL respektive 36 § första stycket LVU). Barnets rätt att komma till tals kommer även till uttryck i artikel 12 i barnkonventionen, vilken gäller som svensk lag.

Av alla beslut som rör barn bör det framgå om barnets åsikter har hämtats in, hur de har hämtats in och om och hur de har beaktats i ärendet. Socialtjänsten har ett stort ansvar för att ge barn möjligheter att komma till tals. (Se t.ex. prop. 2009/10:232 s. 13 och prop. 2012/13:10 s. 37 f.)

Utredningen om omplacering av AA

Av utredningen i ärendet framgår att nämnden i maj 2024 gjorde ett hembesök hos familjehemmet BB och CC. Några veckor senare inleddes en utredning som

gällde AA. En av de frågor utredningen syftade till att besvara var om det var förenligt med AA:s bästa att bo kvar i familjehemmet.

Utredningen avslutades den 4 juni 2024 med förslag till beslut som innebar att nämnden skulle omplacera AA till ett annat familjehem. Den 5 juni 2024 informerades AA:s ena vårdnadshavare om förslaget till beslut. Av journalanteckningen från samtalet framgår att socialtjänstens uppfattning var att vårdnadshavaren inte skulle nämna omplaceringen för familjehemmet. Den 11 juni 2024 fattade nämnden beslut om att omplacera AA. Omplaceringen genomfördes den 17 juni 2024. Handläggare från socialtjänsten hämtade då AA på förskolan och åkte med henne till det nya familjehemmet. Först därefter informerades BB och CC om att AA hade omplacerats.

Omplaceringen av AA skedde samma månad som hon fyllde sex år. Hon hade bott i familjehemmet BB och CC i hela sitt liv. Att omplacera ett barn från ett familjehem där barnet har bott en längre tid är en ytterst ingripande åtgärd. Det gör sig särskilt gällande när barnet, som i det här fallet, har bott hela sitt liv i ett och samma familjehem.

Jag har tagit del av den utredning som låg till grund för beslutet att omplacera AA. Inledningsvis kan jag konstatera att det inte har kommit fram något konkret som talar för att behovet av omplacering var akut.

Nämnden har uppgett att familjehemmet under placeringens gång har fått ta del av de brister som uppmärksammats hos dem och hänvisat till ett antal datum. Jag kan konstatera att samtliga dessa datum ligger i tiden innan nämnden inledde den aktuella utredningen. Att familjehemmet ska beredas tillfälle att yttra sig inför en eventuell omplacering av ett barn innebär givetvis att de ska beredas tillfälle att yttra sig inom ramen för den utredning som nämnden genomför i frågan om omplacering. Det är inte tillräckligt att familjehemmet tidigare under placeringen uppmärksammats på brister eller missförhållanden. I det här fallet uppfattar jag det närmast som att nämnden inte bara har underlåtit att hämta in familjehemmets synpunkter inför omplaceringen, utan också velat undanhålla dem frågan om en eventuell omplacering av AA från familjehemmet till dess att den var ett faktum. Jag ser allvarligt på den saken. För att få ett bättre underlag för sin bedömning borde nämnden ha låtit familjehemmet bemöta uppgifterna innan den tog ställning i fråga om omplacering av AA. Nämnden förtjänar kritik för att inte ha gjort det.

Jag går nu över till att behandla frågan om AA:s rätt att komma till tals i utredningen. Nämnden har uppgett att det utifrån AA:s personliga förutsättningar inte varit möjligt att hämta in hennes uppfattning eller på annat sätt låta henne komma till tals inför beslutet om omplacering. I stället har AA:s situation kommit fram via socialsekreterares observationer av AA och av familjehemmet.

På vilket sätt ett barn ska få komma till tals beror förstås på barnets förutsättningar att kommunicera. Om nämnden bedömer att det inte är möjligt att samtala med ett barn kan observationer av barnet eller samtal med andra som observerat barnet vara ett alternativ. Det är ytterst en bedömningsfråga för nämnden på vilket sätt ett barn ska få komma till tals. JO uttalar sig i regel inte om bedömningsfrågor och jag finner inte skäl att frångå den principen i det här fallet. Jag uttalar mig alltså inte om nämndens bedömning att AA skulle komma till tals genom observationer.

Alldeles oavsett på vilket sätt nämnden bedömer att ett barn ska få komma till tals ska det av beslutsunderlaget framgå om och hur barnets perspektiv har hämtats in samt hur det har beaktats i ärendet. Jag kan konstatera att det inte gör det i AA:s ärende. Visserligen framgår i utredningsunderlaget vissa observationer om t.ex. AA:s allmänna utveckling. Men när det gäller den fråga som utredningen handlade om, dvs. förutsättningarna för att flytta AA till ett annat familjehem, framgår det inte tydligt av dokumentationen vad som kommit fram vid observationerna som har bäring på den frågan eller hur detta har beaktats i ärendet. Nämnden har inte heller i sitt yttrande till JO närmare berört den saken. Av det underlag jag tagit del kan jag därför inte dra någon annan slutsats än att de observationer som nämnden har gjort inte innebar att AA fick komma till tals i en sådan utsträckning som hon hade rätt till när det gäller frågan om omplacering. För detta förtjänar nämnden kritik.

Utöver de brister i utredningen som jag konstaterat ovan vill jag också beröra utredningen på ett mer allmänt plan. Jag har noterat att den inte innehåller några redovisade utredningsåtgärder utan i stället förefaller vara gjord utifrån redan känd information. Som jag nämnt ska en utredning om en eventuell omplacering bedrivas förutsättningslöst och belysa för- och nackdelar i frågan. Eftersom utredningen i AA:s fall förefaller vara helt baserad på för utredaren redan känd information kan jag inte undgå att få intrycket att utgången i frågan om omplacering varit bestämd på förhand. Så får det förstås inte gå till.

Genomförandet av omplaceringen

Avslutningsvis vill jag beröra frågan om hur omplaceringen genomfördes. Varken familjehemmet eller AA själv kände till att en omplacering skulle ske den aktuella dagen. AA fick veta detta i samband med att socialtjänsten hämtade henne på förskolan för att ta henne till det nya familjehemmet. Familjehemmet BB och CC blev uppringda av socialtjänsten och delgavs information om omplaceringen när den redan hade genomförts.

Som jag redogjort för ovan var det fel av nämnden inte att låta familjehemmet yttra sig under utredningen. Det bör alltså inte förekomma att ett familjehem, som i det här fallet, inte känner till att frågan om eventuell omplacering utreds hos nämnden. En annan fråga är dock hur omplaceringen rent praktiskt ska genomföras och om det finns några rättsliga möjligheter att undanhålla familjehemmet information om när den är planerad att ske.

Nämnden har uppgett att det fanns en oro för att familjehemmet inte skulle medverka vid genomförandet av omplaceringen och att de skulle kunna komma att agera på ett sätt som kunde påverka AA negativt. Därtill innebar AA:s individuella förutsättningar att det fanns ett särskilt behov av att omplaceringen genomfördes lugnt och på ett för henne anpassat sätt.

Det finns inga bestämmelser som reglerar övergången från en placering till en annan. JO har dock uttalat att en placering i ett nytt familjehem kräver noggranna förberedelser och det är viktigt att den unge förbereds på ett aktivt och insiktsfullt sätt. Arten och omfattningen av förberedelserna samt den tid som krävs är dock beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Det är socialnämnden som har ansvaret för planeringen och den bör göras i samråd med alla inblandade. (Se JO 2005/06 s. 242, dnr 94-2003, och JO 2015/16 s. 452, dnr 224-2013.)

Omplaceringen innebar att AA flyttades till ett familjehem som hon inte hade haft någon kontakt med tidigare. Hon fick inte heller möjlighet att säga hej då till det familjehem där hon hade bott sedan födseln. Jag kan inte nog understryka att ett sådant förfarande är så pass ingripande att det inte får förekomma annat än i undantagsfall. Jag anser inte att situationen motiverade det i AA:s fall. Jag är nämligen mycket tveksam till om det sätt som nämnden genomförde omplaceringen på innebar att övergången till det nya familjehemmet blev så bra som den kunde bli för AA. Enligt min mening finns det mycket som talar för att nämnden borde ha tagit längre tid på sig för att förbereda AA för omplaceringen, så att den sedan kunde genomföras på ett sätt som var förenligt med hennes bästa.

Hur en omplacering ska genomföras är dock ytterst en bedömningsfråga där det finns utrymme för olika slutsatser. Jag nöjer mig därför med att understryka vikten av att nämnden vid en omplacering noga överväger hur den ska genomföras på ett kontrollerat sätt som tar hänsyn till barnets individuella förhållanden och förutsättningar.

Avslutande synpunkter

Jag har i min tillsyn under en längre tid observerat återkommande och allvarliga brister när det gäller ärenden om placeringar och omplaceringar av barn. Det gäller såväl barn som vårdas med stöd av LVU som barn som vårdas enligt SoL. Det verkar alltså finnas bristande kunskaper hos flera av landets nämnder om de regler som gäller och den rättsliga innebörden av de olika placeringsformerna. Jag har därför för avsikt att särskilt följa dessa frågor i min tillsyn framöver.

Det som i övrigt har kommit fram i ärendet föranleder ingen åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Anna Överby har föredragit ärendet och tf. byråchefen Sandra Lundgren har deltagit i beredningen.